

Psalm 106:33 – Om wiens geest gaat het hier?

De vraag is of het in deze tekst gaat

- om Gods geest of
- om Mozes' geest.

Mijn opvatting is dat er voor beide weergaven goede redenen zijn; het volk was weerspanning tegen God én tegen Mozes. Alleen blijft de vraag wiens geest in vers 33 wordt genoemd, het staat er in ieder geval het enkelvoud.

Ter inleiding Psalm 106:32,33 in transliteratie en woord-voor-woord-vertaling:

wa.jaq.TSiefóe "ál-méei m.rieváah	en zij vertoornden aan/op wateren van Meriba
wa.jeerá" l.moSjéh ba."avoeráam	en het loopt slecht af voor Mozes omwille van hen
kié-him.róe ét-roe."chóo	want weerspanning zijn zij geweest tegen zijn geest
wa.j.vaTée bi.S.faatáaw	en hij spreekt onbezonnen met zijn lippen

Ter oriëntatie hierbij Psalm 106:32,33 volgens de TLVG-vertaling – hierbij is vertaald vanuit de gedachte dat het in dit vers om Gods geest gaat.

- 32 Later bij de wateren van Meriba werden ze kwaad
waarbij het voor Mozes slecht afliep, door hen!
- 33 Zij waren tegen Zijn geest weerspanning geweest,
waardoor iets onbezonnens over zijn lippen kwam.

Dat de meningen daarover echter uiteenlopen, blijkt ook uit het onderstaande overzicht. Bij de beoordeling van de weergave van de tekst speelt de vraag een rol, of er in de vertaling gebruikt wordt gemaakt van eerbiedskapitalen, hoofdletters als een persoonlijk voornaamwoord betrekking heeft op God. We gebruiken de volgende codes.

- Code 'Z', gecombineerd met het woord 'Zijn' wijst op God; dan staat dat vermeld als 'G'.
Bijvoorbeeld: de *Statenvertaling* gebruikt eerbiedskapitalen én schrijft 'zijn', dan doelt men hier dus op Mozes' geest.
- Code 'Z', gecombineerd met het woord 'zijn' wijst op Mozes, dan staat er een 'M'.
Bijvoorbeeld: A.C. Feuer gebruikt in zijn vertaling *Tehillim* eerbiedskapitalen en schrijft 'His', hij doelt op Gods geest.
- Code 'z' is altijd gecombineerd met 'zijn', dus daar is geen conclusie te trekken, dan staat er '~'. Hetgeen niet wil zeggen dat de vertalers geen mening daarover hebben.

Om te beginnen is het goed om vast te stellen dat de grondtekst beide conclusies toelaat, die heeft geen eerbiedskapitalen (zoals er ook geen verschil tussen 'jij' en 'u'). Het vertaalprobleem geldt dus alleen maar die vertalingen die nu eenmaal besloten hebben om wel gebruik maken van die eerbiedskapitalen; doet men dat eenmaal, dan dient men op plaatsen zoals deze een keuze te maken.

Hieronder een overzicht.

Statenvertaling:	Want zij verbitterden zijn geest, zodat hij wat onbedachtelijk voortbracht met zijn lippen.	Z	M
Herziene Statenvertaling:	Want zij tergden zijn geest, zodat hij met zijn lippen ondoordachte woorden sprak.	Z	M
NBG:	want zij waren tegen zijn Geest weerspanning, en hij sprak onbezonnen met zijn lippen.	Z	M
NW:	Want zij verbitterden zijn geest En hij ging onbezonnen spreken met zijn lippen.	z	~
Herziene NW (2017):	Ze verbitterden zijn geest en hij sprak overhaast met zijn lippen.	z	~
Friedrich Baethgen:	Denn sie waren widerspenstig gegen seinen Geist, und er sprach unbedacht mit seinen Lippen.	z	~
Soncino – The Psalms:	For they embittered his spirit, And he spoke rashly with his lips.	Z	M
A.C. Feuer - Tehillim:	Because They defied His spirit, He pronounced with His lips.	Z	G
Gerhardt/van der Zeyde:	Doordat zij zijn drift hadden geprikkeld ontviel hem het ondoordacht woord.	z	~
Willibrordvertaling (1996):	Zo bitter hadden zij hem gestemd, dat hij zijn woorden niet in bedwang had.	Z	M
Naardense Bijbel:	Want ze hadden zijn geest zo verbitterd dat over zijn lippen gezwets kwam.	z	~
NBV:	want toen zij zich verzetten tegen Gods geest, sprak hij overhaast en onbezonnen.	z	~
NIV:	For they rebelled against the Spirit of God, and rash words came from Moses' lips.	z	G
TLVG:	Zij waren tegen Zijn geest weerspanning geweest, waardoor iets onbezonnens over zijn lippen kwam.	Z	G

Twee kwesties.

- a) De eerste heeft te maken met de eerbiedskapitalen. In de toelichting van Psalm 51:13 is daar al over geschreven, in de TLVG-vertaling is ervoor gekozen om dat wel te doen. Het Hebreeuws maakt ook geen verschil tussen u en jij, het Nederlands doet dat wel. Toch zien de meeste vertalingen daarin geen reden om de aanspreekvorm 'u' te vermijden. Diezelfde redenering kan ook worden toegepast op het Hebreeuws; het feit dat daardoor een onderscheid kan worden aangegeven hoeft men niet te laten vallen, alleen maar omdat het Hebreeuws die mogelijkheid niet heeft. Maar goed, wel of niet eerbiedkapitalen gebruiken is een keuze per vertaling; de TLVG-vertaling gebruikt dat wel. Dat levert in ieder geval dus ook de vraag op die anders niet zou zijn gesteld.
- b) De tweede vraag is: wat zou de schrijver echt hebben bedoeld?

Ter oriëntatie enkele gedachten van Friedrich Baethgen in *Handkommentar zum Alten Testament – die Psalmen*, hij gebruikt zelf geen eerbiedskapitaal en zou de kwestie onbenoemd kunnen laten, maar hij geeft – hij schrijft niet voor niets een commentaar – wel zijn tekstopvatting. Beginnend met de werkwoordsvorm: **him.róe**, 'zij verbitterden', 'zij tergden', 'they rebelled', 'zij waren weerspanning geweest'.

Hij houdt zich eerst bezig met de vraag op wie het 'zij' slaat, het onderwerp of subject. Zijn dat de Israëlieten, of zijn dat Mozes en Aäron? Baethgen schrijft:

Das Subjekt zu **him.róe** könnten die Israeliten sein wie in v. 32a. Da aber bereits 32b und ebenso wieder 33b von Mosis Vergehn die Rede ist, so wird man mit Raschi und Qimchi besser auf Moses und Aaron beziehn. Der Dichter bezieht sich auf Num 20,10 (...)

Als dat zo is, dan heeft dat consequenties voor het woord **roe."chóo**, dat is **roéa"ch**, 'geest' met het suffix **-óo**, het bezittelijke voornaamwoord voor 'zijn'.

Das Suffix in **roe."chóo** geht demnach zurück nicht auf Moses, dessen Geist die Israeliten betrübt haben; sondern wie Targ, (*spiritum sanctum eius*) richtig erläutert, auf Jahve, vgl. Jes 63,10 Num 27,14. – Die unbedachten Worte Mosis sind die Num 20,10 erwähnten.

Soncino Books of the Bible – The Psalms verwijst in de vertaling zelf naar Mozes verwijst, de commentator Dr. A. Cohen zegt in de voetnoot iets anders:

They embitterd his spirit. A.J takes *his* to allude to Moses. More probably (as Rashi and Ibn Ezra point out) it refers to God (cf. Isa. Lxiii. 10). Rashi and Kimchi explain *they* of Moses and Aaron; but since no mention is made of Aaron, it is more natural to think of the murmuring Israelites. The verse declares that two effects followed: their incessant grumbling *embittered* God, and caused Moses to lose his self-control so that he uttered the rash words (Num. xx. 10).

Cohen acht het dus niet aannemelijk dat 'zij' hier alleen zou slaan op Mozes en Aäron, maar betreft dat ook op het volk als geheel. De tekst kan ook zo worden begrepen dat het het ruziën met God was, dat Mozes ertoe bracht zich zo te uiten.

Dat is ook wat er in Numeri 20 staat beschreven. Mozes roept het volk in vers 10 toe dat zij weerspanning zijn, vooral jegens God. In vers 13 staat over de wateren van Meriba en de reden voor die naam: 'omdat de Israëlieten ruzie met Jehovah hadden gemaakt'. De naam Meriba, **m.rieváah**, komt van de werkwoordstam **riev**, 'to contend, strive, quarrel'. De opvatting 'Gods geest' voor Psalm 106:33 past hier het beste bij, los van het feit dat het geruzie ook Mozes en Aäron raakte.

De weergave van **him.róe** in het begin van vers 33 kwam in de genoemde commentaren ook in beeld. Dat woord is de voltooide tijd, 3^e persoon meervoud, oorzakelijke vorm van de stam **maaráah**. Benjamin Davidson geeft in *The Analytical Hebrew and Chaldee Lexicon* de volgende uitleg.

- De standaardvorm: –I. *to rebel, be disobedient* –II. *to be bitter*.
- De oorzakelijke vorm als: –I. *to resist, contend with* –II. *to be rebellious, disobedient* –III. *to embitter, grieve*.

Andere handboeken geven vergelijkbare betekenissen. De eerdergenoemde Bijbelvertalingen geven het werkwoord weliswaar op verschillende manieren weer, het zijn allemaal variaties op de hierboven genoemde betekenissen. Wel geven zij die het hebben over de geest van Mozes het woord weer met 'zij verbitterden'; vertalingen die het hebben over de geest van God vertalen met 'zij rebelleerden', of woorden van gelijke strekking. Friedrich Baethgen heeft in zijn commentaar 'sie waren widerspenstig', Feuer heeft 'they defied', NIV heeft 'they rebelled', de NBV heeft 'zij verzetten zich', in de TLVG-vertaling is dat 'zij zijn weerspanning geweest'.

Terug naar de tekst, hieronder de tekst in een tamelijk letterlijke vertaling, maar met daarin expliciet aangegeven wie er zou kunnen worden bedoeld. Ik geef twee varianten, een met de verwijzing naar Mozes, de ander met de verwijzing naar God, waarbij er een aantal invullingen gecursiveerd zijn.

variant a

en *de Israëlieten* werden vertoornd aan wateren van Meriba, en het liep slecht af voor Mozes omwille van hen, want *de Israëlieten* hadden Mozes' geest verbitterd, en Mozes sprak onbezonnen met zijn lippen.

variant b

en *de Israëlieten* werden vertoornd aan wateren van Meriba, en het liep slecht af voor Mozes omwille van hen, want *zij* waren tegen Gods geest weerspanning, en Mozes sprak onbezonnen met zijn lippen.

Variant a lijkt op het eerste gezicht de meest logische. Dan is de causale en chronologische volgorde:

- de Israëlieten waren boos, zij verbitterden Mozes' geest zodat Mozes onbezonnen sprak en het slecht voor hem afliep.

Dit wekt de suggestie dat Mozes' reactie op het gemurmureer *zijn* fout was. Maar wie zou er niet verbitterd raken in de geschetste omstandigheden? En dan te bedenken dat het gros van de aanstichters van dit kwaad de toegang tot het beloofde land *niet* werd ontzegd, terwijl dat nu *wel* Mozes' lot was. Die opvatting heeft toch iets onbevredigends, het lijkt niet zo rechtvaardig.

Maar misschien was de overtreding wel ernstiger dan zich bij oppervlakkige lezing laat aanzien. De psalmist zal zich hebben gebaseerd op de hoofdstukken 20 en 27 van Numeri. Uit die verslagen blijkt dat de fout niet alleen bestond uit een zich mee laten slepen in een sfeer van ruzie. In Numeri 20:12 klinkt weliswaar het bekende verwijt naar Mozes en Aäron dat zij geen vertrouwen in Jehovah hadden gesteld ten einde God te heiligen voor de ogen van de Israëlieten; dat zou kunnen blijken uit hun uitspraak: 'Zullen wij water uit deze rots te voorschijn brengen?' A.C. Feuer zegt hierop:

The Psalmist here condemns the Children of Israel who provoked Moses to such a state of despair that he bitterly exclaimed, "Shall we bring you water out of this rock?" [i.e., these words implied that Moses questioned God's ability to perform such a miracle].

Numeri 27:14 gaat echter een stap verder: 'Mozes en Aäron waren *weerspanning* geweest tegen Gods opdracht om hem te heiligen'. Gods opdracht (het woordje **pié**, 'word, command')! Dat betekent dat de overtreding van Mozes een zwaarder karakter had dan zich alleen maar te laten meeslepen door de ondankbare en verbitterde verwijten van het volk; het was het negeren van een uitdrukkelijke opdracht. Hier staat dus dat Mozes en Aäron óók weerspanning waren, **m.rietém**, 'jullie zijn weerspanning geweest'. Zij dus óók!

In Deuteronomium 32:51 wordt zelfs het woord **m."al.tém** gebruikt, dat is de 2e persoon meervoud van het werkwoord **maa."áal**, in Lisowski's Lexicon omschreven als (d/e/l): treulos sein, veruntreuen / to be unfaithful / perfidum esse, defraudare. Een ernstige zaak.

Diverse vertalingen hebben hier uitdrukkingen als: 'ontrouw geweest, vergrepen, in opstand gekomen, plichtsvergeten gehandeld', etc. De overtreding van Mozes om 'God niet te heiligen' was dus heel zwaar, zwaarder dan misschien aanvankelijk gedacht. Daarmee verdwijnt mijns inziens ook het onbevredigende uit de eerdergenoemde opvatting. Daarmee is het ook begrijpelijk dat 'zij' in vers 33 niet alleen op het volk slaat, maar óók op Mozes en Aäron, dus een combinatie van het het volk plus de leiders.

Als dat zo is, dan zou er in het verlengde daarvan onder 'zijn geest' 'Gods geest' moeten worden begrepen.

Voor het laatst bijgewerkt: 30 mei 2019